

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ – ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΔΙΚΑΙΟ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ 2003-2004

ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΘΕΜΑ: ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ
21 ΠΑΡ. 1 ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΙΣ ΜΕΘΟΔΟΥΣ
ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΕΙΡΗΝΗ

ΔΙΔΑΣΚΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΑΝΔΡΕΑΣ Γ. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΘΗΝΑ, ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2004

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. ΟΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗΣ ΔΙΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

A. Οι μέθοδοι ερμηνείας του κοινού δικαίου

B. Οι ιδιαιτερότητες της ερμηνευτικής διεργασίας στο επίπεδο του Συντάγματος

II. ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΤΑΞΕΩΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ 1 ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 21 ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

A. Η ανεπάρκεια της γραμματολογικής μεθόδου και ιστορικής μεθόδου στα πλαίσια τη ερμηνείας της διατάξεως του άρθρου 21 παρ. 1 του Συντάγματος.

B. Ο προσδιορισμός του αληθούς νοήματος της διατάξεως της παραγράφου 1 του άρθρου 21 του Συντάγματος δυνάμει του συνδυασμού της τελολογικής, συστατικής, λογικής και της επιβαλλομένης από τη φύση των πραγμάτων ερμηνείας

III. ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

ΘΕΜΑ: ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 21 ΠΑΡ. 1 ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΙΣ ΜΕΘΟΔΟΥΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Περίληψη: Ο ερμηνευτής του Συνταγματικού Δικαίου δύναται να χρησιμοποιήσει μέσα στο πλαίσιο που χαράσσει το ίδιο το συνταγματικό κείμενο, η δημοκρατική αρχή και η αρχή το κοινωνικού κράτους δικαίου, τις μεθόδους ερμηνείας του κοινού δικαίου. Η προσφυγή σε μία έκαστη εξ αυτών ή ενδεχομένως και στη συνδυαστική εφαρμογή τους, αποτελεί ζήτημα που σχετίζεται με την ιδιαιτερότητα και την ατομικότητα, με την οποία τίθεται στη θεωρία και στην πράξη το συγκεκριμένο πρόβλημα που καλείται να αντιμετωπίσει κάθε φορά ο ερμηνευτής του Συνταγματικού κειμένου. Ειδικότερα, στα πλαίσια της ερμηνευτικής προσέγγισης της διατάξεως του αρ. 21 παρ. 1 του Σ/τος, από τη συνδυαστική εφαρμογή της ιστορικής, συστηματικής και τελολογικής ερμηνείας προκύπτει, το αληθές περιεχόμενο της έννοιας του γάμου και της οικογένειας, που κατοχυρώνονται στο εν λόγω άρθρο ως θεσμοί εκ των οποίων απορρέουν αντίστοιχα συνταγματικά δικαιώματα.

I. ΟΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗΣ ΔΙΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

A. Οι μέθοδοι ερμηνείας του κοινού δικαίου

Η ανεύρεση του νοήματος ενός κανόνα δικαίου δεν είναι ούτε δεδομένη, ούτε αποτέλεσμα μιας καθαρά εμπειρικής εργασίας του εκάστοτε εφαρμοστή του δικαίου. Πέραν του γεγονότος ότι δίκαιο δεν είναι «το δηλωμένο» - ανεξαρτήτως της κρατούσας σε συγκεκριμένο κοινωνικό χώρο και χρόνο αντίληψη για τη δικαιοσύνη - περιεχόμενο των κανόνων δικαίου¹, η ίδια η υπαγωγή των συγκεκριμένων πραγματικών περιστατικών στο ρυθμιστικό περιεχόμενο ενός κανόνα δικαίου, που προϋποθέτει η επίλυση της οιασδήποτε συγκεκριμένης διαφοράς, είναι αποτέλεσμα ερμηνευτικής λειτουργίας.

Κατά συνέπεια γίνεται αντιληπτό, ότι λόγω της φύσεως των κανόνων δικαίου ως ρυθμίσεων γενικών και αφηρημένων, οι οποίες αντικειμενικοποιούνται εντασσόμενες στο σύστημα δικαίου και ανεξάρτητα από τις ενδεχόμενες νοηματικές δυσχέρειες συγκεκριμένου δικαϊκού κανόνα, η ερμηνεία αποτελεί πάντα προϋπόθεση της εφαρμογής τους,

Στα πλαίσια λοιπόν της αναγκαιότητας της ρυθμιστικής πληρότητας της εννόμου τάξεως, που αποτελεί προϋπόθεση για την παροχή εννόμου προστασίας², διατυπώθηκαν από τον F.C. Savigny τέσσερις μέθοδοι ερμηνείας του δικαίου, ήτοι **η γραμματική ή κατά τον σωστότερο όρο γραμματολογική μέθοδος³, η λογική μέθοδος, η ιστορική μέθοδος και η συστηματική μέθοδος, ενώ αργότερα καθιερώθηκε ως μέθοδος της ερμηνευτικής διεργασίας του δικαίου και η τελολογική μέθοδος.** Ο εκάστοτε ερμηνευτής του δικαίου,

¹ Βλ. σχετικά με την αναγκαιότητα της ερμηνείας των κανόνων δικαίου, Ανδρέα Δημητρόπουλο, «Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου», σελ. 4 επ.

² Βλ. σχετικά με την ρυθμιστική πληρότητα της εννόμου τάξεως, Ανδρέα Δημητρόπουλο, ο.π

³ Βλ. σχετικά Ανδρέα Δημητρόπουλο, ο.π

κατά τον σχεδιασμό και την ανάπτυξη του εγχειρήματός του για την διακρίβωση του αληθινού περιεχομένου των κανόνων δικαίου, έχοντας αναπόφευκτα ως αφετηρία τη διαμορφούμενη από τις κοινωνικές αντιλήψεις που ασπάζεται προσωπική νομική ιδεολογία του, χρησιμοποιεί τις ως άνω αλληλοσυμπληρούμενες μεθόδους ερμηνείας, ενδεχομένως τα πορίσματα άλλων επιστημών, οφείλει δε προκειμένου να διεκδικεί το εγχείρημά του ποιότητα ερμηνείας να λαμβάνει υπ' όψιν του **«την επιβαλλόμενη από τη φύση των πραγμάτων»** ρύθμιση, δηλ. τη ρύθμιση που συνάδει με την επικρατούσα στην κοινωνική συνείδηση αντίληψη περί δικαίου, την κοινωνικοπολιτική πραγματικότητα, η οποία κατά τον G. Jellinek και «τη θεωρία της φύσεως των πραγμάτων» έχει δικαιοπαραγωγική ικανότητα⁴.

B. Οι ιδιαιτερότητες της ερμηνευτικής διεργασίας στο επίπεδο του Συντάγματος

Κατ' αρχάς θα πρέπει να σημειωθεί ότι για την ερμηνεία του συνταγματικού κειμένου προσφεύγουμε στις ανωτέρω αναφερόμενες καθιερωμένες μεθόδους της νομικής ερμηνείας. Όμως οι μέθοδοι αυτές κατά την αξιοποίησή τους στο επίπεδο του τυπικού Συντάγματος τις περισσότερες φορές υφίστανται σημαντική διαφοροποίηση και χαρακτηρίζονται από ιδιαιτερότητες, δεδομένου ότι ο ερμηνευτής του Συντάγματος κατά την χρησιμοποίηση των μεθοδολογικών εργαλείων του, θα πρέπει να λαμβάνει υπ' όψιν του και να υπολογίζει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του Συντάγματος.

Πιο συγκεκριμένα, ο εκάστοτε ερμηνευτής του Συνταγματικού κειμένου θα πρέπει κατ' αρχήν να συνεκτιμά **τον έντονο πολιτικό χαρακτήρα του Συντάγματος**, ως θεμελιώδους νόμου του κράτους που εκφράζει τον συσχετισμό των κοινωνικοπολιτικών δυνάμεων (για το λόγο δε αυτό θα πρέπει να μένει κατά βάση ανοικτό στην ιστορική εξέλιξη) **αλλά και τις πολιτικές επιπτώσεις** του εγχειρήματός του, καθ' όσον το Σύνταγμα πολλές φορές χρησιμοποιείται στο επίπεδο της πολιτικής επιχειρηματολογίας.⁵

Περαιτέρω, η διαμεσολάβηση του ερμηνευτή καθίσταται κατ' εξοχήν αναγκαία, δεδομένου ότι οι Συνταγματικοί κανόνες αφ' ενός μεν είναι διατυπωμένοι κατά τρόπο πολύ γενικό, αφ' ετέρου δε σε πάρα πολλές περιπτώσεις ο Συντακτικός νομοθέτης χρησιμοποιεί εξαιτίας του προστατευτικού χαρακτήρα των συνταγματικών διατάξεων, **νομικούς όρους όχι με την έννοια του terminus technicus που αυτοί προσλαμβάνουν σε συγκεκριμένους κλάδους δικαίου**. Τέλος δε κατά την ερμηνευτική προσέγγιση μιας Συνταγματικής διατάξεως,

⁴ Βλ. σχετικά με τη θεωρία της φύσεως των πραγμάτων ως ερμηνευτικής μεθόδου και ως ουσιαστικής πηγής του δικαίου, Ανδρέα Δημητρόπουλο, ο.π

⁵ Βλ. σχετικά περί των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της ερμηνείας του Συντάγματος, Ανδρέας Δημητρόπουλος, ο.π

θα πρέπει πάντα να λαμβάνεται υπ' όψιν το γεγονός ότι **οι κανόνες του έχουν αυξημένη τυπική δύναμη** και ποιοτική υπεροχή στο πλαίσιο της ισχύουσας έννομης τάξης, ως εκ τούτου λοιπόν η ερμηνεία τους έχει επιπτώσεις στην ερμηνεία των διατάξεων του κοινού δικαίου.

Εκ των ανωτέρω λοιπόν συνάγεται ότι ο σύνθετος χαρακτήρας της ερμηνείας του Συντάγματος και οι από πολλές απόψεις ιδιαιτερότητά της, αναδεικνύουν την ανάγκη ενός διευρυμένου μεθοδολογικού εξοπλισμού.

Πολλοί θεωρητικοί του Συνταγματικού Δικαίου έχουν προτείνει για το λόγο αυτό κατά καιρούς εκτός από την κατάλληλη αξιοποίηση των καθιερωμένων μεθόδων ερμηνείας του κοινού δικαίου και νέα μεθοδολογικά εργαλεία, τα οποία όμως καταλήγουν να υπάγονται με κάποιον συνδυασμό σε αυτές⁶.

Η κρατούσα και ορθότερη αντίληψη δέχεται ότι οι όλες οι ως άνω αναφερόμενες μέθοδοι ερμηνείας του κοινού δικαίου, αλληλοσυμπληρούμενες και υφιστάμενες βεβαίως διαφοροποιήσεις στα πλαίσια των ανωτέρω ιδιαίτερων χαρακτηριστικών που παρουσιάζουν οι Συνταγματικές διατάξεις, αποτελούν δυνάμει χρήσιμα και πολύτιμα εργαλεία για την εν λόγω ερμηνευτική διεργασία.

Βεβαίως, το γεγονός της προσφυγής σε κάποια συγκεκριμένη επιμέρους ερμηνευτική μέθοδο ή σε κάποιον συνδυασμό αυτών, δεν εξαρτάται κατ' αρχήν από μία ενδεχόμενη εσωτερική ιεράρχησή τους, αλλά είναι θέμα που σχετίζεται με την ιδιαιτερότητα και την ατομικότητα, με την οποία τίθεται στη θεωρία και στην πράξη το συγκεκριμένο πρόβλημα που καλείται να αντιμετωπίσει κάθε φορά ο ερμηνευτής του Συνταγματικού κειμένου, κατά συνέπεια δε δύναται κάθε φορά να δίδεται το προβάδισμα σε διαφορετική ερμηνευτική μέθοδο.

Ο ερμηνευτής όμως μιας συνταγματικής διατάξεως σε κάθε περίπτωση δεν προσφεύγει προς αξιοποίηση των ερμηνευτικών μεθόδων αυθαίρετα, με γνώμονα «προερμηνευτικές» επιλογές που βασίζονται σε συνταγματικές θεωρίες που ο ίδιος ασπάζεται, αλλά η προσέγγισή του περιχαρασσεται από το δεδομένο, το ισχύον Συνταγματικό πλαίσιο. «Ο κινητήριος μοχλός γύρω από τον οποίο τίθεται σε λειτουργία το

⁶ Για τα κριτήρια που προτάθηκαν για την ερμηνεία του Συντάγματος από τον H. Hesse και τα οποία αποδέχεται και μέρος της ελληνικής θεωρίας, ήτοι α) την ενότητα του Συντάγματος β) την αρχή της πρακτικής αρμονίας γ) τη λειτουργική ορθότητα δ) την επενέργεια της ολοκλήρωσης και ε) την διασφάλιση της κανονιστικής υπεροχής του Συντάγματος, βλ. σχετικώς Γιώργο Παπαδημητρίου «Το Μεθοδολογικό οικοδόμημα της ερμηνείας του Συντάγματος», περιοδικό Το Σύνταγμα 1991, τεύχος 2^ο- 3^ο, σελ. 14 επ.

μεθοδολογικό οικοδόμημα της ερμηνείας του Συντάγματος»⁷, είναι σε κάθε περίπτωση **οι θεμελιώδεις συνταγματικές αρχές**, με προβάδισμα στην δημοκρατική αρχή και στην αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου, οι οποίες καθορίζουν ένα ερμηνευτικό πλαίσιο και αποτελούν ταυτόχρονα και **ερμηνευτικές αρχές του Συνταγματικού κειμένου**.

II. ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΤΑΞΕΩΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ 1 ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 21 ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

A. Η ανεπάρκεια της γραμματολογικής και ιστορικής μεθόδου αναφορικά με την ερμηνεία της διατάξεως του άρθρου 21 παρ. 1 του Συντάγματος.

Κατά τη διάταξη της παραγράφου 1 του άρθρου 21 του Συντάγματος **« Η οικογένεια, ως θεμέλιο της συντήρησης και προαγωγής του Έθνους, καθώς και ο γάμος, η μητρότητα και η παιδική ηλικία τελούν υπό την προστασία του κράτους»**.

Στα πλαίσια της επιχειρούμενης προσπάθειας ερμηνευτικής προσεγγίσεως της ανωτέρω διατάξεως, παρατηρείται κατ' αρχήν ότι ανεξαρτήτως του γεγονότος ότι η γραμματολογική μέθοδος πρέπει να αποτελεί την αφετηρία για την επίλυση κάθε ερμηνευτικού προβλήματος που ενδεχόμενα παρουσιάζει κανόνας δικαίου, στη συγκεκριμένη περίπτωση η εν λόγω μέθοδος **που επιδιώκει την ανεύρεση του νοήματος του κανόνα δικαίου με τον προσδιορισμό της σημασίας των λέξεων, με βάση τους γραμματικούς, συντακτικούς και ετυμολογικούς κανόνες**⁸, όχι μόνο βοηθά προς αυτή την κατεύθυνση αλλά περαιτέρω δημιουργεί τον κίνδυνο παρερμηνειών, αναφορικά με το είδος και την έκταση της προστασίας καθώς και τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται εκ της διατάξεως.

Κατ' αρχάς θα πρέπει να σημειωθεί ότι από τη λεκτική διατύπωση του άρθρου που αναφέρει ότι **«η οικογένεια ως θεμέλιο της συντήρησης και παραγωγής του έθνουςτελεί υπό την προστασία του κράτους»**, δεν προκύπτει το αληθές νόημα που ο συντακτικός νομοθέτης προσδίδει στην λέξη αυτή που παρουσιάζει μία εννοιολογική πολλαπλότητα, δεδομένου ότι (όπως θα καταδειχθεί και κατωτέρω με την επίκληση έτερων ερμηνευτικών μεθόδων) η οικογένεια εν προκειμένω προστατεύεται μεν ως θεσμός, η εν λόγω ρύθμιση όμως δεν καλύπτει τη λεγόμενη οικογένεια υπό ευρεία έννοια, με την οποία χρησιμοποιείται ο όρος κατά τη θέσπιση του απαραβίαστου της οικογενειακής ζωής στο άρθρο 9 παρ. 1 του Συντάγματος, ήτοι **«το σύνολο των προσώπων τα οποία συνδέονται**

⁷ Βλ. σχετικώς Γιώργο Παπαδημητρίου «Το Μεθοδολογικό οικοδόμημα της ερμηνείας του Συντάγματος», περιοδικό Το Σύνταγμα 1991, τεύχος 2^ο- 3^ο, σελ. 14 επ. καθώς και Ανδρέα Δημητρόπουλο, «Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου – Η ερμηνεία του Συντάγματος», σελ. 7 επ.

⁸ Ορισμός γραμματολογικής μεθόδου υπό του καθηγητού του Συνταγματικού Δικαίου Ανδρέα Δημητρόπουλου «Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου», σελ. 12

μεταξύ τους δια του γάμου ή δια κοινής καταγωγής, ασχέτως του βαθμού της συγγένειας που συνδέει τα πρόσωπα αυτά και ασχέτως του αν συμβιούν»⁹.

Περαιτέρω, σύγχυση μπορεί να προκαλέσει η εφαρμογή της γραμματολογικής ερμηνείας σχετικά με την προσδιορισμένη από τον συντακτικό νομοθέτη ιδιότητα του «θεμελίου της συντήρησης και προαγωγής του έθνους» στην οικογένεια, εκ της οποίας δύναται να συναχθεί ενδεχομένως το συμπέρασμα, ότι η παρεχόμενη στο εν λόγω άρθρο θεσμική εγγύηση και τα αντίστοιχα δικαιώματα που προκύπτουν εξ αυτής, δεν αναφέρονται στους αλλοεθνείς πολίτες.

Η εν λόγω όμως ερμηνεία της διατάξεως έρχεται σε αντίθεση τόσο με τα πορίσματα της τελολογικής και συστηματικής ερμηνείας όσο και με τη σύμφωνη προς τα πράγματα ερμηνεία και την θεμελιώδη αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου, που πλέον κατοχυρώνεται ρητά στο άρθρο 25 παρ. 1 του Συντάγματος. Διότι η κατοχύρωση της προστασίας της οικογένειας ως θεσμικής εγγύησης συνεπάγεται ότι αυτή ισχύει για όλους τους πολίτες, ανεξαρτήτως της εθνότητας στην οποία ανήκουν και επομένως η έννοια του έθνους εν προκειμένω δεν θα πρέπει να ταυτίζεται με την έννοια του λαού, αλλά να εκλαμβάνεται ως έννοια πολιτισμική, που αναφέρεται στις παραδόσεις του ελληνικού έθνους οι οποίες βέβαια εν προκειμένω δεν επηρεάζουν την ερμηνεία της διάταξης¹⁰.

Κάποια πρώτα συμπεράσματα αναφορικά με την τρόπο διασφάλισης στο εν λόγω άρθρο των θεσμών της οικογένειας και του γάμου (χωρίς να είναι ικανά τα συμπεράσματα αυτά να προσδιορίσουν το αληθές νόημα της διατάξεως) μπορούν να συναχθούν από την εφαρμογή της ιστορικής μεθόδου ερμηνείας, **η οποία ερευνά τη γένεση και την εξέλιξη του νομικού φαινομένου στις διάφορες εποχές**¹¹, δεδομένου ότι με τη σύγκριση δε παρελθόντος και παρόντος δίδεται η δυνατότητα εντοπισμού των εξελικτικών τάσεων του φαινομένου που ερευνάται.

Πιο συγκεκριμένα, από τη σύγκριση της αντίστοιχης διατάξεως του Συντάγματος του 1927¹² (που πρώτο περιέλαβε ιδιαίτερη διάταξη για την προστασία του γάμου) με το άρθρο 21 παρ. 1 του ισχύοντος Ελληνικού Συντάγματος, παρατηρούμε ότι πλέον η οικογένεια και όχι ο γάμος –που προστατεύεται αυτοτελώς - αποτελεί θεμέλιο της συντηρήσεως και της

⁹ Βλ. σχετικά με την έννοια της οικογένειας στο άρθρο 21 παρ.1 και 9παρ. 1 εδ. β του Συντάγματος, τον σχολιασμό των εν λόγω άρθρων, Πέτρος Παραράς «Σύνταγμα και Ευρωπαϊκή Σύμβαση τω Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», σελ. 61 και 137 επ.

¹⁰ βλ. σχετικά με την έννοια του έθνους στο άρθρο 21 παρ. 1, Γ. Κσιμάτης- Κ. Μαυριάς «Ερμηνεία του Συντάγματος», τ. 1, σελ. 84

¹¹ Βλ. σχετικά με την ιστορική μέθοδο, Ανδρέας Δημητρόπουλος «Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου», σελ. 14

¹² Άρθρο 24 του Συντάγματος του 1927: « Ο γάμος ως θεμέλιο του οικογενειακού βίου και της συντηρήσεως και παραγωγής του Έθνους, διατελεί υπό την ιδιαίτεραν προστασίαν του Κράτους»

προαγωγής του Έθνους, γεγονός που -όπως θα καταδειχθεί εν συνεχεία- πρέπει να ληφθεί υπ' όψιν κατά την έννοια που προσλαμβάνει η οικογένεια, η οποία πλέον περιλαμβάνει και την ιδρυθείσα εκτός γάμου οικογένεια.

Β. Ο προσδιορισμός του αληθούς νοήματος της διατάξεως της παραγράφου 1 του άρθρου 21 του Συντάγματος δυνάμει του συνδυασμού της τελολογικής, συστατικής, λογικής και της επιβαλλομένης από τη φύση των πραγμάτων ερμηνείας.

Όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, το Σύνταγμα στην παράγραφο 1 του άρθρου 21 του Συντάγματος κατοχυρώνει τον θεσμό της οικογένειας με τη στενή έννοια του όρου, ήτοι το οργανικό σύστημα κοινωνικών λειτουργιών που απαρτίζουν οι γονείς με τα άγαμα ανήλικα ή ενήλικα παιδιά τους, είτε είναι δικά τους είτε είναι υιοθετημένα.

Περαιτέρω, από το συνδυασμό της συστηματικής μεθόδου ερμηνείας, **η οποία καθορίζει το νόημα της νομικής διάταξης, με βάση την ένταξη της στο γενικότερο και ειδικότερο σύστημα κανόνων δικαίου στο οποίο αναφέρεται¹³ και της τελολογικής μεθόδου ερμηνείας¹⁴, η οποία επιδιώκει την ανεύρεση του αντικειμενικής λειτουργικής σκοπιμότητας που εξυπηρετεί η ερμηνευομένη διάταξη**, κυρίως δε εν προκειμένω από το γεγονός ότι η εν λόγω συνταγματική διάταξη εντάσσεται στο γενικότερο πλαίσιο των κανόνων δικαίου της ελληνικής εννόμου τάξεως που αφ' ενός μεν θεωρούν τον γάμο ως θεσμοθετημένη μορφή συμβίωσης των φύλλων αφ' ετέρου δε αναγνωρίζουν την εξώγαμη συμβίωση ως πραγματική κατάσταση από την οποία απορρέουν έννομες συνέπειες, στην περίπτωση που εξ αυτής δύο πρόσωπα αγάμων έχουν αποκτήσει τέκνο, συνεπάγεται ότι υπό την τελευταία αυτή προϋπόθεση το Σύνταγμα προστατεύει και την δημιουργούμενη από απλή συμβίωση οικογένεια.

Αντίθετα, με βάση τα πορίσματα της τελολογικής μεθόδου ερμηνείας, εν όψει του γεγονότος ότι το Σύνταγμα προστατεύει την οικογένεια ως «θεμέλιο της συντήρησης και προαγωγής του έθνους», προκύπτει ότι η έννοια της οικογένειας στο εν λόγω άρθρο δεν καλύπτει **την εξώγαμη συμβίωση χωρίς τέκνα**, πολλώ δε μάλλον τις ενώσεις προσώπων του ίδιου φύλλου. Επιπλέον, με την ίδια συλλογιστική και δεδομένου ότι προστατεύει αυτοτελώς το θεσμό του γάμου, προστατεύει την εκ νομίμου γάμου οικογένεια, ακόμη κι αν αυτή δεν έχει αποκτήσει ακόμη τέκνα¹⁵.

Το Σύνταγμα με την εν λόγω διάταξη κατοχυρώνει αυτοτελώς τόσο το θεσμό του γάμου όσο και το θεσμό της οικογένειας. Από την κατοχύρωση δε των εν λόγω θεσμικών

¹³ Βλ. σχετικά με την συστηματική μέθοδο, Ανδρέας Δημητρόπουλος «Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου», σ 15

¹⁴ Βλ. σχετικά με την τελολογική μέθοδο, Ανδρέας Δημητρόπουλος, ο.π

¹⁵ Βλ. σχετικά, Πέτρος Παραράς «Σύνταγμα και Ευρωπαϊκή Σύμβαση τω Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», σελ. 138

εγγυήσεων, σύμφωνα με την κρατούσα στην θεωρία αντίληψη προκύπτουν αντίστοιχα κοινωνικά δικαιώματα, όπως αντίστοιχα της συνάψεως ή μη συνάψεως γάμου, της ελεύθερης επιλογής συζύγου, του δικαιώματος δημιουργίας και συμμετοχής στην οικογένεια¹⁶ Τα ανωτέρω κοινωνικά δικαιώματα, παρά την περί αντιθέτου νομολογία του Α.Π, θεωρούνται από μεγάλο μέρος των θεωρητικών του Συνταγματικού Δικαίου νομικοί δεσμευτικοί κανόνες, δεσμεύουν όλα τα όργανα του κράτους και χρησιμεύουν ως κανόνες ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων και τέλος δικαιολογούν αποκλίσεις από την αρχή της ισότητας και περιορισμούς ατομικών δικαιωμάτων.

Στα πλαίσια της ανωτέρω επιστημονικής, συστηματικής αλλά και σύμφωνης με την φύση των πραγμάτων ερμηνείας, καθ' όσον η ρητή κατοχύρωση του κοινωνικού κράτους δικαίου αποτελεί πλέον συνταγματική πραγματικότητα, συνεπάγεται ότι το κράτος υποχρεούται να λαμβάνει ειδικά θετικά προστατευτικά μέτρα για την συντήρηση του γάμου και της οικογένειας, ώστε να εξακολουθήσουν να είναι «θεμέλιο της συντήρησης και προαγωγής του έθνους».

Αναφορικά δε με το θεσμό του γάμου, τα ανωτέρω αναφερόμενα έχουν ως συνέπεια κατ' αρχήν ότι ο νομοθέτης δεν μπορεί να καταλύσει το θεσμό του γάμου, ούτε μπορεί να ιδρύσει άλλο σύστημα γάμου εκτός από το μονογαμικό. Δεν μπορεί να αναθέσει στην ιδιωτική πρωτοβουλία τον τρόπο σύναψης και λύσης του γάμου ούτε να επιτρέψει γάμο με ορισμένη χρονική διάρκεια ή να απαλλάξει τους συζύγους από την υποχρέωση συμβίωσης. Η αναγωγή του γάμου σε θεσμική εγγύηση, εκ της οποίας απορρέουν κοινωνικά δικαιώματα, σημαίνει από μία άποψη ότι περιορίζεται το δικαίωμα ελευθερίας του ατόμου να προβαίνει σε καθολικά ανάλογη προς το γάμο δέσμευση, δηλαδή σε παρόμοιες προς το γάμο σχέσεις των δύο φύλλων που δεν έχουν υπαχθεί στους νομικούς κανόνες του γάμου, από την άλλη μεριά δε συνεπάγεται ότι ο κοινός νομοθέτης δύναται μεν να αναγνωρίσει έννομες συνέπειες στην εκτός γάμου συμβίωση, όχι όμως τέτοιες που θα ανήγαγαν ενδεχομένως την εξώγαμη συμβίωση σε γάμο¹⁷

III. ANTI EPILOGΟΥ

Κατ' ακολουθίαν των ανωτέρω, γίνεται αντιληπτό ότι ο εκάστοτε ερμηνευτής του Συνταγματικού Δικαίου δύναται να χρησιμοποιήσει μέσα στο πλαίσιο που χαράσσει το ίδιο το συνταγματικό κείμενο και έχοντας ως αφετηρία την δημοκρατική αρχή και την αρχή το

¹⁶ Βλ. σχετικά περί θεσμικών εγγυήσεων και αναγνώρισεως του θεσμού του γάμου και της οικογένειας, Ανδρέας Δημητρόπουλος «Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου», αντίστοιχα σελ. _____

¹⁷ Βλ. σχετικά περί εξώγαμης συμβίωσης και συνταγματικής τάξης, Ισμήνη Ανδρουλιδάκη Δημητριάδη, «Η εξώγαμη συμβίωση», σελ. 63 επ.

κοινωνικού κράτους δικαίου, μεθόδους ερμηνείας του κοινού δικαίου. Η προσφυγή σε μία έκαστη εξ αυτών ή ενδεχομένως και στη συνδυαστική εφαρμογή τους, αποτελεί ζήτημα που σχετίζεται με την ιδιαιτερότητα και την ατομικότητα, με την οποία τίθεται στη θεωρία και στην πράξη το συγκεκριμένο πρόβλημα που καλείται να αντιμετωπίσει κάθε φορά ο ερμηνευτής του Συνταγματικού κειμένου.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ανδρουλιδάκη Δημητριάδη Ισμήνη «Η εξώγαμη συμβίωση»

2. Δημητρόπουλος Ανδρέας «Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου»

3. Κασσιμάτης Γεώργιος – Μαυριάς Κωνσταντίνος «Ερμηνεία του Συντάγματος», τόμος 1

4. Παπαδημητρίου Γεώργιος «Το μεθοδολογικό οικοδόμημα της ερμηνείας του Συντάγματος» , Το Σύνταγμα, έτος ΙΖ, τεύχος 2^ο- 3^ο

5. Παραράς Πέτρος «Σύνταγμα και Ευρωπαϊκή σύμβαση των δικαιωμάτων των ανθρώπων»

